

Bugyáki Attila

Az Amerikai Egyesült Államok gazdasági erőfölényének csökkenése a globális válság következtében

Az USA katonai erejére és a dollár, mint világ valutaára épülő amerikai dominancia a globális pénzügyi válság következtében meginogni látszik. Ennek folytán a világ gazdaság erőviszonyaiban új hatalommegosztás veheti kezdetét. A mostani pénzügyi válság egyaránt sújtja a fejlődő országok mellett a fejletteket is. A régiók eltérő politikai, gazdasági, társadalmi és nem utolsósorban kulturális berendeződése révén, egy olyan új korszak veheti kezdetét, amelyben Ázsia, azon belül Kína pénzügyi erőcentrummá, majd nagyhatalommá válhat. Amerika felismerve az erőviszonyok megváltozását, próbál alkalmazkodni a kialakult helyzethez gazdasági és politikai dominanciájának megtartása érdekében. A cikk megírásának célja gondolatébresztés a nagyhatalmi erőviszonyok jövőbeni megváltozásának lehetőségéről.

A XXI. század első nagy globális világgazdasági válságáról 2008 szeptemberében az amerikai ABC NEWS TV társaság This Week című műsorában Alan Greenspan¹ a FED² előző vezetője a következőket mondta: „egy évszázadonként egyszeri eseménnyel” („once in a century”) nézünk szembe [1]. Az, hogy ez valóban így lesz-e, az a jövő kérdése.

A szakemberek többsége egyetért azzal, hogy a gazdasági válságok periodikusan ismétlődnek. Léteznek rövidebb és hosszabb átmeneti szakaszok, melyek végén törvényszerűen, elkerülhetetlenül bekövetkezik a gazdaság hanyatlása [2]. Azonban, hogy ezek a ciklusok hoznak-e gazdasági és politikai átrendeződést a világban, azt nagyban meghatározza az országok gazdasági felkészültsége és teljesítőképessége.

---

1 Amerikai gazdaságtudós, 1987. augusztus 11-től 2006. január 6-ig az USA központi banki rendszer Kormányzótanácsának (FED) elnöke.

2 A Federal Reserve System nem hivatalos, de gyakran használt rövidítése a FED, amely az Amerikai Egyesült Államok központi banki rendszere.

Az 1929–33 közötti nagy gazdasági világválságot az elmúlt évtizedekben újabb és újabb pénzügyi válságok követték, melyek közös jellemzője a regionalitás volt. Természetesen ezeknek is volt kisebb-nagyobb továbbgyűrűző hatása, de nem terjedt ki az egész világra. A jelenkori gazdasági krízisről ellenben egyértelműen megállapítható, hogy nem állt meg a régiók peremén.

A II. világháború befejezését követően napjainkig közel kétszáz különböző pénzügyi válságot éltünk meg.³ Megtapasztalhattuk, hogy a kapitalizmus magával hordozza a fellendülést és a gazdasági recessziókat is, vagyis a konjunktúraciklusokat.⁴ Az eltelt idő alatt a kormányok és jegybankok felismerték, hogy a folyamatokat nem mindig hagyhatják a piac által vezérelt öntisztulásban megoldódni, sokszor igenis be kell avatkozniuk az általuk egészségesnek vélt egyensúly visszaállítása érdekében.

Amerika új nemzetbiztonsági stratégiája a globális pénzügyi válság következtében

A globális piacok kialakulása megkönnyítette a szabad nemzetközi tőkeáramlást, ellenben a nemzetgazdaságok számára megnehezítette a gazdaság teljesítőképességéhez szükséges pénzmennyiség meghatározását. Az így keletkező egyenlőtlenségek pedig súlyos zavarokat okoztak. A világ 150 legnagyobb gazdaságának több mint a fele transznacionális társaság, tőkepiacainak háromnegyede internacionális, valamint a nemzetközi kereskedelem fele a földrészek között zajlik [3]. Ezek alapján azt gondolhatnánk, hogy a tőke globális körforgást végez, pedig a valóságban ez a folyamat csak néhány gazdag ország kis csoportján belül zajlik.

A 2007 nyarán kirobbant válság – amely a globalizáció első globális pénzügyi válságának tekinthető – alapjaiban rengette meg a világgazdaságot, közöttük az egyik legnagyobb szereplőt, Amerikát. A pénzügyi válság kialakulása alapjaiban a „becsődölt” amerikai pénzügyi rendszer és az elmúlt évek elhibázott amerikai gazdaságpolitikai döntéseinek köszönhető. A világ bankárainak és vezető politikusainak negatív befolyása sem elhanyagolható tényező, abból a szempontból, hogy nem voltak képesek megelőzni, illetve előre prognosztizálni a veszélyt, így annak előidézésében maguk is jelentős szerepet játszottak.

Az Amerikai Egyesült Államok a világgazdaságban betöltött vezető szerepét annak köszönheti, hogy egyrészt az amerikai dollár kulcsvaluta és világvaluta szerepet tölt be, másrészt az USA GDP-je teszi ki a globális világgazdasági teljesítmény (így a fogyasztás) 27–30%-át [4].

A jövőben azonban az USA-nak feltehetően nem lesz elég ereje ahhoz, hogy a továbbiakban is kontrolálja a világ gazdasági és stratégiai főszereplőit – Európát, Oroszországot, Japánt és Kínát –, így nem sokára ő is csak egy lesz a hatalmasak sorában [3]. Gyenge gazdasági helyzetét fokozza, hogy a válság kialakulását közvetlenül követő időszereű 2008-as amerikai elnökválasztási kampány szintén hatalmas össze-

3 A 90-es évek legemlékezetesebb pénzügyi válságai a feltörekvő piaci országokat sújtották, mint például Latin-Amerika, Délkelet-Ázsia és Oroszország.

4 A gazdasági teljesítmény időbeli változása.

geket vont el a költségvetéstől. Mindehhez párosul még az ország hatalmas katonai kiadása, valamint az iraki és az afganisztáni háború finanszírozása is.⁵

Amerika felismerve, hogy a korábbi erőviszonyok megváltoztak, és pusztán katonai erejével, valamint a dollárral, mint világvalutával, nem képes mindent megoldani, ezért politikájában is tudatosan olyan álláspontot kezd kialakítani, amelyben az erőviszonyok konzerválására mellett – időhöz jutva – képes lehet megtartani, majd újraépíteni megingott hatalmát.

Az Obama-kormányzat 2010 májusában fogadta el első nemzetbiztonsági stratégiáját [5], amely a XXI. századi biztonságpolitikai kihívásokra megfogalmazott válaszok mellett, nem csak az Egyesült Államok geopolitikáját határozza majd meg, hanem jelentős mértékben a globális világrend sorsának alakulását is [6]. A 16 hónap alatt elkészített 52 oldalas dokumentum éles szakítást jelent nemcsak az előző, republikánus kormányzat által folytatott, de az 1991 után kialakult amerikai politikával is.

A Bush-kormány „Amerika mindent egyedül megold” megközelítése immáron a múlté. Mostantól nem a terrorizmus elleni küzdelem a legfontosabb, hanem helyette nagyobb szerepet kap a klímavédelem, a kiberbűnözés, az energia biztonság garantálása, a globális együttműködés, a diplomácia, a szélesebb körű biztonsági partnerkeresés és a G20⁶, valamint az ENSZ⁷ növekvő szerepének az elismerése a globális gazdasági kérdések kezelésében. Az amerikai nemzet ereje a gazdaságán és a fejlődőképességén alapszik, így első ízben új eleme a stratégiának az ország gazdasági állapotának helyreállítása, az amerikai gazdaság stabilitásának garantálása, a költségvetési fegyelem fenntartása, az államadóság csökkentése,⁸ és a gazdasági növekedés ösztönzése. Obama szerint az Egyesült Államoknak ki kell terjesztenie partneri viszonyait a hagyományos szövetségi rendszerén túlra, olyan feltörekvő hatalmakra, mint Kína, Oroszország és India. Ezen kívül új veszélyforrásnak számít az Egyesült Államokban a belső, vagyis amerikai állampolgárságú terroristák és radikálisok megjelenése is.

A dokumentum leszögezi, hogy a fegyveres megoldás az utolsó eszköz, de kemény álláspontja továbbra is fennmarad olyan országokkal szemben, mint Irán vagy Észak-Korea, akik nem hajlandók együttműködni a tömegpusztító fegyverek (nukleárisfegyverek) kérdésében.

5 Az Amerikai Egyesült Államok védelmi költségvetése 2010. évben 636 milliárd dollár, melyből 128,3 milliárd dollár került jóváhagyásra az iraki és az afganisztáni háborúra. 2011-ben ez az összeg először fogja meghaladni a 700 milliárd dollárt [7].

6 A G20 a világ 19 legnagyobb gazdaságát és az Európai Uniót tömörítő szervezet. A 20 ország gazdasága felöleli a világ bruttó nemzeti össztermékének 90 és a világkereskedelem 80 százalékát (ez tartalmazza az EU belső-kereskedelmét is). Szintén ezekben az országokban él a világ lakosságának kétharmada [8].

7 Az Egyesült Nemzetek Szervezete az államok közti együttműködést hivatott elősegíteni a nemzetközi jog és biztonság, a gazdasági fejlődés, a szociális ügyek és az emberi jogok terén, valamint a világbéke elérésében [9].

8 Strob Talbot külügyminiszter-helyettes nyilatkozata alapján míg a szövetségi állam költségvetési hiánya 2009-ben „csupán” 1,4 trillió dollár volt, addig ez az összeg 2010-re 1,6 trillióra nőtt. Talbot figyelmeztetett továbbá, hogy a jövőben könnyen ez a hatalmas költségvetési deficit okozhatja a legnagyobb nemzetbiztonsági veszélyt az USA számára [10].

Az új stratégia elismeri, hogy az USA nemzetközi befolyása ugyan meggyengült, de kijelenti, hogy továbbra is a legerősebb és legfontosabb hatalomnak tartja magát, és bármilyen nemzetközi változás továbbra is csak Amerika szerepével valósítható meg. Hilary Clinton külügyminiszter kiemelte, hazája „semmilyen sem gyengébb”, de az amerikai vezetőknek „más módon kell alkalmazniuk a rendelkezésükre álló erőforrásokat” [10]. Ez annyit jelent, hogy a korábbi közvetlen erő gyakorlása helyett az új kormányzat új vizekre evezve, közvetett erőt kíván gyakorolni.

Összességében a nemzetbiztonsági stratégia üzenete, hogy az *Egyesült Államok jelenleg nem képes egyedül felvenni a „harcot” a globális kihívásokkal szemben, ezért nyitott a dialógusra.* A váltás legfőbb oka a belső gazdasági nehézségek, melyek nem teszik lehetővé jövőbeni aktív külpolitika felvállalását, helyette marad a nemzetközi együttműködés lehetősége.

Kína, mint lehetséges új pénzügyi erőcentrum

A tartós válság, majd az azt követő recesszió elhúzódása jelentősen átrajzolhatja a világ pénzügyi térképét. Kína potenciálisan rendelkezik a megfelelő gazdasági erővel⁹ ahhoz, hogy középtávon pénzügyi erőcentrummá váljon, de ehhez exportpiacainak újraindítása szükséges, amely a válság miatt egyelőre nehézkes. Az alacsony fogyasztási ráta miatt a belső kereslet önmagában nem elegendő,¹⁰ ezért Kínának is jelentős állami gazdaságélénkítésre és költségvetési ösztönző csomagok bevezetésére van szüksége. Ennek következtében a korábban megszokott 10 százalékos feletti éves gazdasági növekedés a felére csökkenhet, de jelen helyzetben ez is képes biztosítani a fejlett országok gazdaságaiban a növekvő térnyerést, valamint az azokhoz való közeledést. A kínai pénzügyi piac jellemzője, hogy működésükben az állam korlátozó szerepe meghatározó, valamint a fejlett országokhoz képest sokkal fejletlenebbek és korszerűtlenebbek is. Sok elemző szerint ez lehet a korlátja Kína globális előretörésének, viszont nem hunyhatunk szemet azon tény felett, hogy éppen a kritizált erős állami ellenőrzés miatt tudott egészséges maradni a kínai pénzügyi rendszer a gazdasági válság közepette is [11].

A világgazdaság három erőcentrumának¹¹ egyik meghatározó tagja, az Amerikai Egyesült Államok által az elmúlt években folyamatosan felhalmozott hatalmas folyófizetésimérleg-hiány és az ehhez szorosan kapcsolódó 2007-ben kirobbant válság, a világ korábbi USA-központú rendszerét megroppantotta, melynek eredményeként egy új egyensúly kialakulásának keretei és központjai kezdenek kirajzolódni a közel jövőben [12]. A világgazdaság erőcentrumainak hatalmi átrendeződésében Ázsia előretörése prognosztizálható, melyben Japán gazdasági vezető szerepének lassú visszaszorulása mellett, Kína nagyhatalommá válása lesz megfi-

9 Kína gazdasági növekedésének üteme huzamosabb ideje többnyire kétszámjegyű, hatalmas a folyófizetésimérleg-többlete, valamint a világ legnagyobb jegybanki dollár valutatartalékaival rendelkezik.

10 Hiába adja Kína a világ népességének negyedét, ha ugyanakkor a világ szegényeinek jelentős része is itt él.

11 Triád: Amerikai Egyesült Államok, Európai Unió és Japán.

gyelhető.¹² A világ így újra három-pólusúvá válhat, melyben Ázsia növekedési pályára áll, és a pénzügyi rendszer legfőbb finanszírozója lehet.

A hatalmas devizatartalékkal rendelkező országok a jövőben kockázataik csökkentése érdekében feltehetően egyre inkább diverzifikálják portfóliójukat, így nem csak amerikai instrumentumokat vásárolnak majd, hanem alternatív megoldásokat is előnyben fognak részesíteni, gyengítve ezzel a dollár értékét. Új kulcsvaluták kerülhetnek előtérbe, mint az euró,¹³ vagy az új kihívó a kínai jüan, melyek közös jellemzője – a globális megtakarítási hajlandóság csökkenése mellett – az lesz, hogy már nem az USA felé fognak áramolni, hanem a többpólusúvá váló világgazdaság új pénzügyi centrumai felé.

Az, hogy a világgazdaságban eddig viszonylagos nyugalom volt tapasztalható, köszönhető annak a ténynek, hogy az amerikai fizetésimérleg-hiányának külső finanszírozhatósága megoldott volt. Az elmúlt évek alatt Ázsia, azon belül elsősorban Kína, és más nyugati hitelező országok is aktívan hozzájárultak a globális egyensúlyhiány fenntartásához, konzerválásához.¹⁴ Az így kialakult finanszírozási függőség természetesen nem volt ok nélküli, mivel Kína így tudta saját nemzeti valutáját, a jüant, mesterségesen 30–40 százalékkal alulértékelni a dollárral szemben.¹⁵ Mindezek alapján nem várható Kína hirtelen kivonulása az amerikai pénz- és tőkepiacokról, de nagyon sok jövőbeni esemény attól függ, hogy Kína hogyan lép. Úgy is fogalmazhatnánk, hogy a jövőben Kína mutatja meg az irányt, Amerika pedig a kegyeiért fog „harcolni” [12].

Az erőviszonyok megváltozásának általános hatása az Európai Unióra

Néhány évtizeddel ezelőtt még valamennyi meghatározó nemzetközi szervezetben az európai és észak-amerikai érdekek érvényesültek. Napjainkban azonban Európának fel kell készülnie arra, hogy a fokozódó kínai–amerikai egymásrautaltság következtében, a jövőbeni politikai és gazdasági döntések Washington és Peking alkupozíciójának eredményeként fognak létrejönni, melybe az Unió egyre kevésbé lesz képes beleszólni, és sokszor már csak utólag, a kettejük között létrejött megállapodásokról értesül. Ennek elkerülése érdekében az új Európai Külügyi Szolgálat nem halogathatja tovább az egységes Kína politika kialakítását és annak elfogadását, vala-

12 Az ezredfordulót követően Japánt leelőzve Kína vált az USA legnagyobb hitelezőjévé.

13 Az euró jelenleg a második legfontosabb tartalékvaluta a dollár mögött. Nagyságát tekintve a negyedik adja a világ tartalékvalutáinak, de a dollárral együtt a súlya 90 százalékos, és minden harmadik ország euróhoz, vagy eurót tartalmazó valutakosárhoz köti valutája árfolyamát [13].

14 Kínában a megtakarítások 2005-re már elérték a GDP 50 százalékát, de a többi feltörekvő piacon is 30 százalék feletti az arányuk. Mindebből az a paradoxon állt elő, hogy a fejlődő, illetve a feltörekvő országok piaci a fejlett nyugati gazdaságok – mindenekelőtt a legkisebb megtakarítási hajlandóságot mutató Egyesült Államok – nettó hitelezőivé váltak.

15 Amerika álláspontja szerint a jüan mesterségesen alacsonyan tartott árfolyama tisztességtelen kereskedelmi és munkaerőpiaci előnyökhöz juttatja Kínát, melynek eredményeként a távol-keleti ország óriási kereskedelmi többletet halmozott fel. Részen az amerikai nyomásgyakorlásra, részen pedig a pozitív globális gazdasági tendenciák hatására 2010. június 19-i közleményében a Kínai Központi Bank bejelentette, hogy rugalmasabb árfolyampolitikát vezet be, a valutareform keretein belül lazítani fogják a jüan dollárhoz kötését [14].

mint az uniós vezetőknek támogatni kell azon törekvéseket, amelyek a multilateralizmust és a nemzetközi szabályozások erősítését szolgálják.

A pekingi vezetés az egészséges és erős gazdaságra alapozza a fejlődést. A gyorsan növekvő kínai gazdaság sokkal jobb fiskális helyzetben van az európai országoknál, ezért a gazdasági válság idején is sokkal több mozgásterük maradt az élénkítő beavatkozásokhoz. Ma Kína rendelkezik a világ legnagyobb valutatartalékával,¹⁶ amely révén az egyik legfontosabb tőkeexportőrré vált. Az ázsiai ország büszke, és még sokáig szeretné megtartani az elmúlt évtizedekben elért teljesítményét, ezért nem érdeke a politikailag egységes unió létrejötte, mint egy potenciális riválisként fellépő nagyhatalom megszilárdulásának elősegítése. Külpolitikája az unió irányába egyértelműen érdekközpontú, mely alapján az egységes uniós partner-kapcsolatok kiépítése helyett a bilaterális kapcsolatok fejlesztését részesíti előnyben az egyes uniós tagállamokkal, gyengítve ezzel is az egységes uniós szerepkört.

A válságban meggyengült uniós országok így egyre kiszolgáltatottabbá, potenciális célponttá válhatnak. Ennek megakadályozása érdekében meg kell keresni, és profitalni kell azokból a projektekből, ahol Európa és Ázsia egymás hasznára válhat. Ilyen lehet például az energiatakarékossági és ezekhez kapcsolódó környezetvédelmi projektek, a dömpingvadások és protekcionizmus okozta gazdasági és politikai viták tisztázása, valamint Kína törekvése a szabadpiac kiépítése felé. Ezek nemcsak kölcsönös érdekek, hanem nagyon szigorú kötelezettségek is Peking számára. A kínai kormány a WTO csatlakozáskor vállalta, hogy 2016-ra megszerzi a piacgazdaság minősítést. Az EU-nak mindenképp ajánlatos segíteni Kínának abban, hogy be tudja tartani ezt a határidőt. Ennek a szellemnek a jegyében Európának új programra lesz szüksége Kínával szemben, amely csak akkor lehet sikeres, ha ebben az új, egységes stratégiai partnerség eszméi megtalálhatóak lesznek. A jövőben az akadályokat nem bővíteni, hanem éppen ellenkezőleg felszámolni kell, mégpedig kölcsönösen. Arra kell törekedni, hogy az európai gazdasági, innovációs és technológiai potenciál megjelenjen az ázsiai régióban, és ott az új, információs alapú fejlett társadalmak előfutára legyen. Elő kell segíteni az európai multinacionális vállalatok mellett a kis- és középvállalkozások (KKV) versenyképes megjelenését is az ázsiai piacokon, és növelni kell az oda irányuló exportot. A nagy távolság okozta többletköltség, valamint az ázsiai országokban rendelkezésre álló olcsómunkaerő állomány olyan verseny előnyt biztosít Kínának Európával szemben, amit csak a fejlett technológiájú, magas hozzáadott szellemi értéket képviselő termékekkel és szolgáltatásokkal lehet sikeresen ellensúlyozni.

Az Európai Uniónak a közeli jövőben a legfontosabb törekvésének abban kell megnyilvánulnia, hogy megtanuljon, és képes legyen térben és időben egységes, és ugyanakkor helyes válaszokat adni a globális áttrendeződésekre. Magyarországnak is fel kell ismernie, hogy Kína napjainkra egyértelműen megkerülhetetlen gazdasági hatalommá nőtte ki magát, ezért a kétoldalú kapcsolatok minél hatékonyabb kialakítása szükséges vele. Lehetőségeinket segíti, hogy Kína európai jelenlétének fokozása érdekében hazánkat egyfajta „hídnak”, azaz regionális központként aposztrofálja, köszönhetően kedvező földrajzi helyzetünknek [15].

---

16 2009-ben Kína a világon egyedülálló módon 2450 milliárd dolláros tartalékkal rendelkezett.

A mostani válság bebizonyította, hogy egy határokon átnyúló intézmény rendszer bukása a nemzeti határokat és régiókat átlépve jelentős következményekkel járhat az egész világ pénzügyi stabilitására. Továbbá beigazolódni látszik, hogy Amerika által hosszú éveken „mesterségesen” fenntartott kapitalizmusnak most vége szakadhat.

Be kell látni, hogy a globalizációnak mindig is lesznek és vannak vesztesei, de győztesei is. A globalizáció nem válogat, nem csak a fejlődő országok pénzügyi rendszerét sodorhatja válságba, hanem a fejlett országokét is. Az, hogy ki meddig tud a nemzetközi porondon maradni és megfelelő erőt kovácsolni eme új „kihívással”, az a geopolitikai adottságok mellett az országok vezetőinek felkészült és tudatosan kialakított gazdasági és politikai döntései határozzák majd meg.

Ahhoz, hogy Amerika továbbra is meghatározó szerepet játsszon a nemzetközi pénzügyi életben, a jövőben erős pénzügyi szabályozásra van szüksége, mellyel képes biztosítani a tőkepiacok iránti bizalmat és megőrizni a pénzügyi rendszer integritását. Az erős állami tőkekontroll – mely meghatározó lehet a pénzügyi válságok idején – mellett a versenyképesség szempontjából ugyancsak fontos a piac teljes liberalizációja. Ennek a mezsgyéjén kell haladni a siker érdekében az USA-nak is. Ezen kívül a jövőben az egyensúlytalanságok kiküszöbölése érdekében ajánlott a világ pénzei közötti árfolyam mechanizmus megújítása, a nemzetközi pénzügyi intézmények – elsősorban a Nemzetközi Valutaalap, az IMF és a G20 – megerősítése és a globális pénzügyi irányítás kialakítása is [16].

A globális gazdasági világválság kirobbanásával lezárult egy látszólag stabilnak nevezhető korszak, amely az Egyesült Államok dominanciáján és a dollár, mint meghatározó valuta szerepén alapult [17]. A reális forgatókönyv alapján az látszik kirajzolódni, hogy az USA rövidtávú dominanciája ugyan megmarad, de befolyása jelentősen csökken, melynek eredményeként a világ többpólusúvá válik. Mindezek ellenére az elkövetkezendő időszak eseményeit az ismeretlentől való fenntartások és a bizonytalanság fogja feltehetően meghatározni. Helyzetünket tovább nehezíti, hogy döntéseinket még mindig hiányos információk alapján vagyunk kénytelenek meghozni, és egyre korlátozottabb mértékben állnak rendelkezésünkre a szabályozási és ellenőrzési mechanizmusok, amelyek tovább növelik a biztonságpolitikai kockázatot. *A jövő egyre inkább a kiszámíthatatlanság felé halad*, már nem a folyamatosság és a korábban bevált sablonok jellemzik, egyre nehezebb bármilyen forgatókönyvet felvázolni. Függni az ismeretlentől pedig nem jó...

IRODALOMJEGYZÉK

- [1] Greenspan: Economy in 'once-in-a-century' crisis, In an interview Sunday, the former Federal Reserve chairman said that more financial firms will fail and that housing won't stabilize until 2009., September 14, 2008.
<http://money.cnn.com/2008/09/14/news/economy/greenspan/> (letöltés: 2010. június 20.)
- [2] Hegedűs Péter – Szabó Zoltán: A nagy gazdasági válságok kultúrtörténete, 2008. szeptember 27.
http://www.kisalfold.hu/szieszta/a_nagy_gazdasagi_valsakok_kulturtortenete/2071965/
(letöltés: 2010. június 20.)
- [3] Csáki György – Farkas Péter: A globalizáció és hatásai – Európai válaszok, In: Andor László: Globalizmus és Amerikanizmus, Napvilág Kiadó, Budapest, 2008, 81–82. p. ISBN 978 963 9697 00 3

- [4] Erdei Tamás: Az amerikai jelzálogpiaci hitelválság kialakulása, hatása és várható következményei a nemzetközi tőkepiacokra, 4. p.
<http://gazdalkodjokosan.files.wordpress.com/2009/07/penzugyivalsag.pdf>
(letöltés: 2010. június 22.)
- [5] The United States National Security Strategy, May 2010,
http://www.whitehouse.gov/sites/default/files/rss_viewer/national_security_strategy.pdf
(letöltve: 2010. június 29.)
- [6] Marján Attila – Obama új nemzetbiztonsági stratégiája, 2010. május 29.
http://geopoly.blog.hu/2010/05/29/obama_uj_nemzetbiztonsagi_strategiaja (letöltés: 2010. június 25.)
- [7] Az USA védelmi kiadásai meghaladják az ezermilliárd dollárt, 2009. december 22.
<http://www.mri-kossuth.hu/hirek/kulhon-091219-091219/-az-usa-vedelmi-kiadasai-meghaladjak-az-ezermilliard-dollar.html>, (letöltés: 2010. június 20.)
- [8] <http://hu.wikipedia.org/wiki/G20>, (letöltés: 2010. június 22.)
- [9] http://hu.wikipedia.org/wiki/Egyes%C3%BClt_Nemzetek_Szervezete(letöltés: 2010. június 22.)
- [10] Obama stratégiája: új irány? 2010. május 28. <http://htka.hu/2010/05/28/obama-strategiaja-uj-irany/>,
(letöltés: 2010. június 22.)
- [11] Marján Attila: Európa sorsa – Az öreg hölgy és a bika, HVG Kiadói Zrt., Budapest, 2007, ISBN 978 963 96 8614 4
- [12] Gál Zoltán: Pénzügyi piacok a globális térben – A válság szabdalta pénzügyi tér, Akadémia Kiadó, Budapest, 2010, 189–215. p., 652–714. p. ISBN 978 963 05 8820 1
- [13] Farell, Diana – Lund, Susan: Putting China’s Capital to Work, McKinsey Global Institute, Far Eastern Economic Review, 2006 May 1., 5–10. p.
- [14] Mészáros Tamás: A kínai árfolyamreform titkai – Felértékelődhet a júan, 2010. június 27.,
http://kitekinto.hu/kelet-azsia/2010/06/27/a_kinai_arfolyamreform_titkai&s=rk
(letöltve: 2010. június 29.)
- [15] Inotai András – Juhász Ottó: A változó Kína, Akadémiai Kiadó, Budapest, 2009, 245. p., ISBN 978 963 05 8685 6
- [16] Skidelsky, Robert – Joshi, Vijay: A dangerous free-for-all, Guardian, 2008, November 11, 30 p.
- [17] Soros György: A 2008-as hitelválság és következményei – A pénzügyi piacok új paradigmája, Scolar Kiadó, Budapest, 2008, 200. p., ISBN 978 963 244 062 0